

# Yol Ayrımında Pakistan: Mevcut Durum ve Beklentiler

Md. Nazmul Islam\*

*“...Pakistan'daki sorun aslında Çin'i model alan ve Çin tarafından yatırım alan birçok ülkede geçtiğimiz yıllarda yaşandı... bütün bu olaylar Amerika'nın Güney Asya ve Hint-Pasifik politikasının bir parçası, yani Çin'in bölge üzerindeki etkisini sıfırlama amacının yansımaları.”*



Shahbaz Sharif'in Pakistan'ın yeni Başbakanı olarak seçilmesi, ülkenin kırılğan siyasetine beklenmedik bir sürpriz yaptı. Bu, Pakistan Tehreek-e-Insaf (PTI)'in “Naya Pakistan” (Yeni Pakistan) ile üç buçuk yıllık deneyinin ardından İmran Khan öncesi dönemden yeni düzene dönüş olarak görülmektedir. Gerçekten de yeni hükümet, siyasi istikrarı yeniden tesis etme ve ülkenin ekonomik çöküşünü tersine çevirme konusunda sayısız zorlukla karşılaşacak. Yeni hükümet için ekonomik bir çöküşü önlemek, sert önlemleri gerektirebilir. Bu karşılaşacağı zorluklardan sadece bir tanesi. Bununla birlikte, PTI'nin Ulusal Meclis'ten dramatik çıkışı ve parlamento üyelerinin istifalarının ciddi anayasal sonuçları var. 372 üyeden 174'ünün salt çoğunluğu İmran Khan'ı görevden almak ve Shahbaz Sharif'in İmran Khan'ın yerini geçmesi için yeterli olabilir. Ancak, böyle bir değişiklik, devam edegelen parlamenter demokrasinin istikrarını korumak için yeterli değildir. Zira PTI'nin parlamentodan ihraç edilmesi, 2018 genel seçimlerinde ona oy veren 16,9 milyon Pakistanlının artık parlamentoda söz sahibi olmadığı anlamına geliyor. Ve PTI'nin liderleri, destekçilerini hayal kırıklıklarını sokağa dökmeleri için cesaretlendiriyor ve bu işe Pakistan'da sokak protestolarının artmasına neden oluyor, bu protestolar Pakistan tarihi açısından yeni bir sahneye tanık olmamızı sağlıyor.

Pakistan'ın bağımsızlığından bu yana, “Pakistan bir yol ayrımında” ifadesi ülkenin birçok zorluğunu anlatmak için kullanılmıştır. Mevcut siyasi çalkantı, Pakistan'ın ne hatalarından ders aldığını ne de ilerlemeye hazır olduğunu göstermektedir. İmran Khan'ın 2018'de yoksullara refah sağlamayı, yolsuzluğu ortadan kaldırmayı ve Pakistan ekonomisini onlarca yıldır rahatsız eden yükseliş ve düşüş döngülerine son vermeyi vaat eden popüler bir reformcu olarak seçildiğinin altı çizilmelidir. Ancak Pakistan, gıda ve petrol gibi hassas temel ihtiyaç maddelerinin enflasyon oranının yıllık %15,1 oranında artmasıyla Asya'nın en kötü enflasyon krizlerinden birini yaşıyor. Khan'ın siyasi geleceği, böyle bir hayal kırıklığının sonucu olarak artık tehlikeye girmişti.

\*Md. Nazmul Islam, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi (AYBU) Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü ile Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Enstitüsü'nde (ULISA) Dr. Öğr. Üyesi ve Türkiye, Asya ve Hint Pasifik Çalışmaları Başkanı olarak görev yapmaktadır.

Pek çok argümanın yanı sıra, Khan'ın Çin ve Rusya ile ilişkileri Batı'yı memnun etmedi ve bu durum da bazı eleştirmenlere göre sonun başlangıcı oldu. Eleştirmenler bu krizin büyümesinde Batı ve müttefiklerinin önemli bir rol oynadığını savundu. Ayrıca, İmran Khan, ABD Dışişleri Bakanı'nın Güney ve Orta Asya İşlerinden Sorumlu Yardımcısı Donald Lu'nun, hükümeti devirme girişiminin arkasında olduğunu söyledi.

Dikkat çekici olan şey şu ki, hiçbir Pakistan Başbakanı demokrasi ve otoriterlik arasında gidip gelen bir ülke olan tam bir görev süresi boyunca hizmet etmedi. Daha önce de belirtildiği gibi, Pakistan'ın açmazı; ordunun hoşnutsuzluğunun, muhalefete fazla çatışmacı davranılmasının, ekonominin önemli ölçüde çökmesinin bir sonucu olarak doğmuştur. Daha büyük sorun ise, Pakistan'ın kendi ülkesini demokratik olarak nasıl yöneteceği konusunda geniş bir fikir birliğinden yoksun olmasıdır. Bununla birlikte, partinin alt meclisteki veya ulusal meclisteki mevcut konumu aşağıdaki gibidir:

| İKTİDAR İTTİFAKLARI                           | Sayılar | MUHALEFET İTTİFAKLARI               | Sayılar |
|-----------------------------------------------|---------|-------------------------------------|---------|
| Pakistan Tehreek-e-Insaf (PTI)                | 155     | Pakistan Müslüman Birliği-N (Navaz) | 84      |
| Muttahida Quami Hareketi                      | 7       | Pakistan Halk Partisi               | 56      |
| Pakistan Müslüman Ligi-Q (Quaid e Azam Grubu) | 5       | Mutahide Meclis-i Amal              | 15      |
| Belucistan Awami Partisi                      | 5       | Belucistan Ulusal Partisi           | 4       |
| Büyük Demokratik İttifak                      | 3       | Awami Ulusal Partisi                | 1       |
| Awami Müslüman Ligi                           | 1       | Bağımsızlar                         | 2       |
| Jamhoori Vatan Partisi                        | 1       |                                     |         |
| Bağımsızlar                                   | 2       |                                     |         |

*“Şu anda olanlar, Pakistan'ın geçmişine aşına olan hiç kimse için genel olarak şaşırtıcı değil. İmran Khan beklentilerin altında kaldı. Ancak bu durum sadece bir semptom, sorunun kaynağı değil!”*

Şu anda olanlar, Pakistan'ın geçmişine aşına olan hiç kimse için genel olarak şaşırtıcı değil. İmran Khan beklentilerin altında kaldı. Ancak bu durum sadece bir semptom, sorunun kaynağı değil! Yine de böyle bir durumda Pakistan'da 3 senaryodan biri gerçekleşecek:

1. İmran Khan'ın partisi olan PTİ destekçileri protesto ediyor ve görünen o kadarıyla protestoya devam edecekler ve gelecek seçime bu şartlar altında hazırlanılacak. Hatta PTİ'nin tüm milletvekilleri meclisten ayrılabilir. Ancak şunu bilmekte fayda var ki İmran Khan'ın kaybedişi partinin milletvekilleri veya destekçilerinden dolayı değil, koalisyon partileri dolayısıyla gerçekleşti. Partiler, partilerinin çıkarları için pozisyonlarını değiştirirler. Her şekilde böyle bir durumda, siyaset bilimi düşünürlerine göre, bazı ülkelerde siyasi partiler daha güçlü şekilde iktidara geliyor ve Pakistan'da da eski muhalefet partileri Pakistan'ın geleceği için, özellikle Pakistan'ın ekonomik kalkınması için başarılı bir politika sergileyemezlerse bu durum öyle olabilir. Nitekim, daha önce Pakistan'da görevden alınan başbakanlar tekrar başbakan olarak dönmüştür. Örneğin PPP'den Benazir Butto 1993'te yeniden seçilmiştir ve PML-N'nin lideri Navaz Şerif 2013'te üçüncü kez başbakan seçilmiştir.

2. Muhalefet partilerinin oluşturduğu koalisyon uzun süre ayakta kalamayacak. Çağdaş dünya siyaseti, güç siyaseti anlamına geldiği için, Pakistan'daki mevcut muhalefet partileri koalisyonu çok kısa bir süre içinde İmran Khan'ın şu anda karşı karşıya olduğu sorunla yeniden yüzleşecektir.

3. Mevcut koalisyon partileri hükümeti, ülkeyi 13 Ağustos 2023'e kadar başarılı bir şekilde yönetemezse, seçim dönemine kadar erken seçim veya askeri kontrollü bir yönetim olacaktır.

Bütün bu sebeplerin ötesinde Pakistan'da ordu, yargı, STK, ve basın sendikaları oldukça güçlüdür. Geçen 75 yılda, çoğu zaman bu organlar çok büyük aksiyonlar almış ve tarihte önemli bir role sahip olmuştur. Er ya da geç, bazı eleştirmenlere göre, İmran Khan'da olduğu gibi, bu organlar gelecek Başbakan için de aynı role sahip olabilirler.

Türkiye'nin perspektifinden bakıldığında ise, Türkiye'nin Pakistan'daki tüm siyasi partilerle çok iyi ilişkileri bulunmaktadır. Ancak küreselleşme yolunda, İmran Khan Türkiye için iyi bir ortak olarak rol almıştır. Bununla birlikte gelecekte ikili ilişkilerde yer alacak Pakistan liderlerinin de Türkiye ile iyi ilişkilere sahip olacağını belirtebiliriz. Sorun şu ki, şimdiye kadar Pakistan'daki insani krizlerle yahut müslümanların sorunları ile ilgili herhangi bir konuda İmran Khan'ın dışında çok az lider ön plana çıkmış ve konuşmayı tercih etmiştir.

Şunu da eklemek isterim ki Pakistan'daki sorun aslında Çin'i model alan ve Çin tarafından yatırım alan birçok ülkede geçtiğimiz yıllarda yaşandı. Mesela aynı durum Güney Asya'da Sri Lanka'da ve Myanmar'da görüldü. Sri Lanka'da o kadar güçlü bir protesto oldu ki hükümet sosyal medya kullanımını yasakladı. Nepal'de de 3 yıl önce benzeri bir senaryo gerçekleşti fakat Hindistan'ın siyasi partiler aracılığıyla sağladığı nüfuz ile olaylar normalleşti. Bazı eleştirmenler ise aynı durumun Bangladeş'te de

yaşanabileceğini düşünüyor. Fakat Bangladeş'in Amerika'nın ötesinde Hindistan'la ilişkilerinin iyi olması, Bangladeş'te de Nepal gibi sürecin görece daha kolay atlatılmasını sağlayabilir.

Güney Asya'da şu an tanık olduğumuz bütün bu olaylar Amerika'nın Güney Asya ve Hint-Pasifik politikasının bir parçası, yani Çin'in bölge üzerindeki etkisini sıfırlama amacının yansımaları. Bundan sonra yaşanacak süreci de Amerika'nın bölgeye yönelik stratejisini ve bölgede Çin'in varlığını göz önünde bulundurarak okumak yerinde olacaktır (Islam, 2022).<sup>1</sup>

80

<sup>1</sup> Islam, M. N. (2022). Experts Respond: Political Crisis in Pakistan | The Reasons behind the Turmoil and Its Implications. SETA, 12 Nisan 2022.